

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

**РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра**

зі спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»
(шифр та найменування спеціальності)

за освітньою програмою «Економіка та організація готельно-ресторанної справи»
(назва освітньої програми)

на тему: **«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНІ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)»**

Виконавець

студентка Центру заочної форми
навчання

Довбиш Дар'я Анатоліївна _____

/підпис/

Науковий керівник

к.е.н., доцент

Бедрадіна Ганна Костянтинівна _____

/підпис/

ОДЕСА 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах господарювання, які відзначаються нестабільністю політичних, економічних, соціально-демографічних та інших процесів, ефективність розвитку підприємств готельно-ресторанного бізнесу на пряму залежить від якості менеджменту, тобто можливості підприємства використовувати сучасні методи дослідження, аналізу, контролю та прогнозування конкурентної середовища. Соціально-економічні чинники є однією зі складових стратегічного та тактичного планування діяльності підприємств, які впливають на розвиток суб'єктів господарювання та в свою чергу підприємства можуть також впливати на ці чинники шляхом формування та удосконалення програм тактичних дій і налаштування ефективних комунікацій.

Актуальність аналізу соціально-економічних чинників які безпосередньо впливають на розвитку підприємств сфери гостинності зумовлена тим, що даний вид економічної діяльності в силу своїх особливостей значною мірою залежить від специфіки оточуючого середовища. Забезпечення стабільності, конкурентоспроможності, розвитку підприємств сфери гостинності не можливо без урахування цілого комплексу факторів, а саме: якісного інформаційного забезпечення, впровадження сучасних рішень направлених на адаптацію підприємства до мінливого попиту, коливань у конкурентному середовищі, урахування інших галузевих особливостей. Діагностика соціально-економічних чинників які впливають на розвиток підприємств сфери гостинності є необхідною передумовою для прийняття тактичних та стратегічних рішень для поліпшення розвитку галузі в цілому, саме це і обумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є діагностика соціально-економічних чинників розвитку підприємств готельного господарства в Закарпатській області.

Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання:

- надати визначення готельного господарства як складової сфери гостинності країни;
- дослідити наукові підходи визначення соціально-економічних чинників розвитку підприємств готельного господарства;
- проаналізувати передумови розвитку готельного господарства в Закарпатській області;
- дослідити функціонування готельного господарства в досліджуваному регіоні;
- зробити діагностику впливу соціально-економічних чинників на розвиток підприємств готельного господарства Закарпатської області;
- визначити тенденції розвитку готельного господарства Закарпатської області в сучасних умовах;
- надати пропозиції щодо розробки конкурентної стратегії розвитку готельного господарства Закарпатської області.

Об'єктом дослідження є соціально-економічні чинники розвитку підприємств готельного господарства регіону.

Предметом дослідження є діагностика соціально-економічних чинників розвитку підприємств готельного господарства в Закарпатській області.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є праці зарубіжних та українських вчених, які присвячені дослідженню проблем розвитку сфери гостинності на національному та регіональному ринку, а саме Бейдик О.О., Бедрадіної Г.К., Гоблика В. В., Давиденко І.В., Галасюк С.С., Герасименко В.Г., Завідної Л.Д., Ковальчук Т. Г., Любіцевої О.О., Мацоли В.І., Мельникової О.О., Нездоймінова С.Г., Шикіної О.В. та інших.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання завдань були використані такі методи та підходи: системний підхід – до оцінювання рівня розвитку підприємств готельного господарства регіону; методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення – для обґрунтування сутності теоретичних понять, що використовуються у науковому аналізі й описують соціально-економічні чинники, графічний – для відображення стану розвитку галузі гостинності в регіоні.

Інформаційна база дослідження. Дослідження по темі кваліфікаційної роботи проводилися за допомогою літературних джерел, матеріалів офіційних сайтів державних установ, напрацювань фахівців з даної тематики, законодавчих та нормативних актів України, праць вітчизняних та зарубіжних науковців, власних спостережень, матеріалів мережі Інтернет.

Публікації та апробація результатів дослідження. Окремі результати дослідження були представлені у

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 71 сторінка. Робота містить 6 таблиць та 18 малюнків. Список використаних джерел включає 58 найменувань і викладений на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

В першому розділі кваліфікаційної роботи визначено значення готельного господарства як складової сфери гостинності країни. Проаналізовано наукові думки провідних фахівців відносно тлумачення таких дефініцій, як «готельне господарство та «готельна послуга». Поняття «гостинність» вживається людством зі стародавніх часів і має латинське коріння, а саме з латинської мови «*hospitium*». В основі цього терміну в перекладі з англійської мови лежить слово «*host*» (хазяїн), «*hospice*» (притулок), «*hotel*» (палац або будинок палацового типу, призначений для перебування в ньому важливих гостей). Офіційно термін «гостинність» був запроваджений експертами конфедерації національних асоціацій готелів і ресторанів (ХОТРЕК) у Європейському економічному співтоваристві (ЄЕС) у 1982 році. Гостинність в широкому розумінні – це комплекс заходів та послуг які створюють позитивний імідж підприємства та направлені на всебічне задоволення потреб споживачів. Важливими показниками розвитку сфери індустрії гостинності є рівень інвестицій та капіталовкладень, конкурентоспроможність підприємств на міжнародному ринку послуг, ступінь використання інноваційних технологій в процесі обслуговування споживачів, наявність матеріально-технічної бази та інфраструктури для забезпечення нормального функціонування закладів гостинності, наявність висококваліфікованих кадрів. Кожен з цих показників потребує вдосконалення, доведення якості до міжнародних стандартів, а також

впровадження нових видів та форм обслуговування. Важливою складовою сфери гостинності є готельне господарство. Існує багато тлумачень терміну «готельне господарство», в середині ХХ століття під цим терміном розуміли господарську діяльність, яка виробляла та надавала платні послуги з розміщення. Завдяки збільшенню вимог споживачів та бажанню готельних підприємств виграти в конкурентній боротьбі спектр послуг починає розширюватися і по-перше за рахунок пропозицій споживання їжі та напоїв. Відповідно до Державного класифікатора України, «діяльність готелів і ресторанів» передбачає два види діяльності – надання місць для тимчасового, переважно короткотермінового, проживання та надання готових страв і напоїв (алкогольних і безалкогольних) для споживання на місці. Визначною дефініцією для розуміння готельної діяльності виступає готель. Відповідно до Закону України «Про туризм» «Готель – це підприємство будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що складається з шести і більше номерів та надає готельні послуги з тимчасового проживання з обов'язковим обслуговуванням». Сучасні підприємства готельного господарства в Україні надають споживачам не тільки послуги розміщення, а й багато додаткових послуг: харчування, побутові послуги, транспортні, розважальні, послуги зв'язку тощо. Таким чином готельні підприємства у складі індустрії гостинності виконують провідну функцію, пропонуючи споживачам комплексний готельний продукт. Готельне господарство України орієнтовано на надання послуг розміщення та додаткових послуг, що і формує саме комплексний готельний продукт, рівень споживання якого залежить від руху зовнішніх та внутрішніх туристичних потоків, ділової активності та безпеки в країні. Міжнародним досвідом доведено, що єдиної класифікації готельних підприємств не існує, в зв'язку з національними особливостями окремих регіонів та країн, такими, як: національні традиції, культурно-історична спадщина, відмінності у критеріях зірковості та ін. Готельні господарства різних країн світу безумовно враховують типову класифікацію закладів розміщення, яка пропонується Всесвітньою туристичною організацією, але з часом з'являються нові види та форми діяльності в готельному бізнесі, що робить спробу уніфікації характеристик засобів розміщення доволі умовною. Але визначення чинників які впливають на розвиток підприємств готельного господарства будь якої країни світу, їх рівень впливу та наслідки, виявляється одним із головних питань розвитку готельного господарства. Готельне господарство певного регіону має свою специфіку і відповідно складається та розвивається спираючись на чинники притаманні саме цьому регіону і їх не можливо не враховувати, в тому числі й геополітичні. Розвиток сучасного готельного господарства обумовлено багатьма чинниками, які мають як внутрішній характер, завдяки особливостям галузі, так і зовнішній, який продиктовано змінами у функціонуванні національної і світової економіки. Саме тому для розвитку сучасного готельного господарства необхідно формування інноваційних процесів і поява тенденцій, які спираються як на глобалізацію ринку готельних послуг так і на врахування національних та регіональних особливостей розвитку локальних готельних підприємств.

У другому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано передумови розвитку готельного господарства в Закарпатській області. Закарпатська область є дуже перспективною з точки зору туристично-рекреаційної індустрії, умови для розвитку

сфери гостинності були і залишаються одними з найкращих в Україні, а також вигідне географічне положення, існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері гостинності роблять цей регіон доволі успішним. Закарпатська область характеризується всіма ознаками для розвитку туризму, готельно-ресторанного бізнесу, санаторно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку, орієнтованих як на внутрішнього так і на іноземного споживача. Разом з тим, в Закарпатській області, як і в інших регіонах України, не дивлячись на величезний потенціал існує доволі багато проблем та не вирішених питань в сфері гостинності. Закарпатська область має унікальне геополітичне та географічне розташування, а саме вона граничить з чотирма країнами Європи – Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією і є активним членом Карпатського Єврорегіону – міжрегіонального об'єднання вище наведених країн, що дає можливість приймати участь у багатьох спільних проектах в області туризму та рекреації. Закарпатська область займає перше місце в Україні за кількістю та якістю лікувальних мінеральних вод, налічують майже 620 джерел мінеральних вод, з яких досліджено 360 джерел і родовищ мінеральних та термальних вод, хімічний склад яких не поступається мінеральним водам, наприклад Чехії або Франції, вони мають чудові смакові властивості і споживаються як лікувально-столові в санаторно-курортних закладах. Найбільш відомі та популярні санаторії: «Сонячне Закарпаття», «Поляна», «Квітка Полонини», «Карпати», «Синяк», «Шаян», «Гірська Тиса», «Верховина» та інші. В області також знаходяться соляні шахти Солотвино, які відомі своїми лікувальними властивостями не тільки в Україні, але і далеко за її кордонами. Багато туристів приїжджають з різних країн Європи для лікування неспецифічних захворювань легенів, зокрема бронхіальної астми. Регіон відзначається великою кількістю історико-культурних пам'яток, діють театри та музеї. Область представлена значною кількістю пам'яток дерев'яної народної архітектури XVII-XIX ст., 118 дерев'яних церков, яким більш ніж 500 років. Виходячи з стародавньої історії цієї місцевості тут представлені пам'ятки архітектури та культури народів, які проживали на цій території в продовж майже 1000 років. Саме наявність туристично-рекреаційного потенціалу, історико-культурної спадщини, м'якого клімату робить цей регіон особливо привабливим для туристів і відповідно успішним для розвитку сфери гостинності в цілому. Таким чином важливою передумовою розвитку сфери гостинності в регіоні є зручне транспортування туристів і це є серйозним викликом для влади як на регіональному так і на державному рівні. Незважаючи на всі негативні передумови, а саме наслідки обмежувальних карантинних заходів, банкрутство частини готельних підприємств, нестача персоналу та війна в Україні і всі пов'язані з цим обставини, все одно залишають сферу гостинності однією з перспективних та економічно обґрунтованих галузей національної економіки. Саме готельно-ресторанний бізнес забезпечує туристів житлом, харчуванням та іншими додатковими послугами, створює робочі місця, дозволяє збільшувати кількість самозайнятих підприємців, підтримувати економіку країни в ці жахливі часи випробувань і стійкості. Важливу складову в сфері гостинності займають колективні засоби розміщування, які поділяються на готелі та аналогічні заклади розміщення та спеціалізовані заклади розміщення. Дослідження довоєнного періоду свідчать про те, що кількість спеціалізованих закладів розміщення поступово зменшувалась і це обумовлено моральним старінням

та закриттям нерентабельних засобів розміщення, але спостерігалась тенденція відкриття малих та середніх засобів розміщення, наприклад невеликих готелів, хостелів, приватних садиб і т.п. В 2020 році спостерігалось значне скорочення кількості гостей в закладах розміщення і пов'язано це було з пандемією COVID-19, але починаючи з середини 2021 року кількість споживачів почала збільшуватися і на початок 2022 року повернулася на рівень допандемічного 2019 року. На початок 2022 року в області одночасно можна було розмістити близько 26000 осіб, також готові були приймати гостей 600 сільських садиб. Саме така можливість в розміщенні такої кількості осіб, стала у нагоді в перші місяці війни. На початку війни практично всі заклади розміщення приймали у себе біженців з тимчасово окупованих територій або людей які взагалі бігли від війни в більш безпечні регіони нашої країни. Влада області намагалася підтримувати приватний бізнес в готельному господарстві і частково компенсувала витрати підприємців. Але багато засобів розміщення починаючи з 2023 року повертаються до звичайного режиму роботи та пропонують відпочинок та відновлення громадянам України, на жаль, іноземні туристи поки що не повернулись в Україну, у зв'язку з доволі небезпечною ситуацією в країні в цілому. Проводячи паралелі між дослідженням туристичних потоків та завантаженістю закладів розміщення, спираючись на загальнообласні статистичні показники можливо констатувати, що найбільша кількість відвідувачів відзначалась у 2019 році. За даними Державної податкової служби України [37], на початок 2019 року обсяги надходження туристичного збору до місцевих бюджетів Закарпатської області склали 3802 тис. грн, що майже на 31% вище, ніж у 2016 році і практично на 43% перевищує показники у 2014 році. У 2019 році в готельному господарстві регіону працювало 9615 осіб, що складає 1,9% загальної кількості зайнятих, за період 2014-2019 роки кількість робочих місць збільшилась майже в 4 рази. З осені 2022 року 40% готельних підприємств та підприємств рекреаційної галузі відновлюють свою діяльність, але в зв'язку з повною відсутністю зовнішніх туристичних потоків казати, про показники завантаженості закладів дуже складно [41]. Готелі, які знаходяться, наприклад в місті Ужгород починають приймати іноземних журналістів та міжнародні гуманітарні місії і т.п. Санаторії Закарпатської області, такі як «Боржава», «Теплиця» та інші починають розробляти програми реабілітації. З початку військової агресії РФ багато захисників-героїв України отримують поранення різного ступеню важкості під час ведення бойових дій. А також багато службовців ЗСУ та мирних громадян, особливо дітей, отримали посттравматичних стресовий розлад (ПТСР) – тяжкий психічний стан внаслідок військових дій. На виконання завдань Уряду щодо реабілітації військових та мешканців України, які постраждали внаслідок військових дій, пропонуються програми реабілітація після ПТСР на базі санаторію «Теплиця». Фахівцями санаторію було розроблено дві ефективні програми для найскорішого відновлення фізичного та психологічного стану наших громадян та героїчних захисників. Чинники зовнішнього середовища не тільки впливають на прийняття рішень відносно розширення та збільшення кількості готельних підприємств регіону, але і визначають їх необхідність та обґрунтованість в тому чи іншому місці в середині області, надають можливість інвесторам приймати правильні рішення, збільшувати рівень зайнятості населення і як результат поліпшувати рівень доходів населення області в цілому. Слід відмітити, що

готельним підприємствам, які вже не один рік працюють на ринку готельних послуг, необхідно регулярно проводити моніторинг впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємства і якщо місце розташування, наприклад змінити не можливо, то стан інфраструктури, міграція населення, рівень безробіття і т.п. є чинниками яким притаманна мінливість і не врахування змін в зовнішньому середовищі може привести до негативних наслідків. До внутрішніх чинників розвитку підприємств готельного господарства відносять в першу чергу споживачів відповідних послуг. Основними споживачами послуг сфери гостинності в Закарпатті є внутрішні та зовнішні туристи, що відвідують регіон з різними цілями. SWOT-аналіз розвитку сфери гостинності в області дозволяє виявити багато серйозних проблем, які перешкоджають розвитку підприємств даної сфери, а саме: недостатньо розвинена інфраструктура та комунікації, невідповідність діяльності туристично-інфраструктурних центрів та центрів просування туристичних послуг вимогам державних стандартів; недостатня інформованість туристів про наявні екскурсійні, анімаційні та інші туристичні послуги та продукти; недостатній рівень якості обслуговування, обмеженість додаткових послуг, слабка маркетингова політика. Споживачі послуг сфери гостинності не мають достатньої інформації про всі туристичні можливості регіону. Проведені дослідження свідчать про недостатню, інформованість потенційних туристів про наявність в цій місцевості унікальних пам'яток історії, культури, архітектури, наявності різних закладів розміщення, які дозволяють розміщатися, як туристам індивідуалом так і групам. Проблема низького використання туристичного потенціалу зберігається в багатьох населених пунктах наприклад, Косівського, Верховинського, Коломийського районів. Існує реальна необхідність в залученні інвестицій в ці райони для будівництва багатофункціональних туристичних комплексів, формування кластерних моделей, залучення фахівців. Адаптація до нових умов господарювання потребує розроблення конкурентних стратегій, що враховують актуальні соціально-економічні чинники, корелюються зі всіма заходами безпеки для споживачів, направлені на пристосування готельних продуктів та послуг під реалії сьогодення та нові потреби цільових аудиторій, налагодження ефективних комунікацій та активного впровадження інноваційних технологій.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи визначено тенденції розвитку готельного господарства Закарпатської області в сучасних умовах. Для реалізації плану розвитку сфери гостинності в регіоні необхідно впроваджувати проекти з суміжними галузями, вчасно вирішувати комунальні проблеми, такі як: безперебійна робота електромереж, водопостачання, зв'язку та проблеми пов'язані з безпекою населення та туристів. У зв'язку з тим, що Закарпатська область має великий потенціал з розвитку лікувально-оздоровчої діяльності, яка приваблює значну кількість туристів потрібно поширювати інформацію про ці перспективні напрямки туристичної та рекреаційної сфери в регіоні, що в свою чергу не можливо без сучасних закладів розміщення. При розробці пріоритетних напрямів розвитку готельного господарства Закарпатської області необхідно спиратися на особливості розробки готельного продукту, які притаманні саме цьому регіону і особливо, наявності природно-рекреаційних ресурсів, які і визначають спеціалізацію готельних підприємств. Значна роль в цих процесах покладається на державні органи

управління та територіальні громади регіону, головним завданням яких є створення сприятливих умов для розвитку готельного господарства. Також можливо визначити пріоритетні напрями розвитку готельного господарства регіону в повоєнний період, які повинні підтвердити інвестиційну привабливість регіону в сфері гостинності та вплинути на економічне зростання в цілому:

- залучення інвестицій для реконструкції існуючої готельної бази та будівництва нових готелів і готельних комплексів;
- спеціалізація готельних підприємств на основі сегментації туристичного ринку; підвищення якості та безпеки пропонуємих послуг на основі діджиталізації бізнесу;
- удосконалення кадрової складової, постійне підвищення кваліфікації працівників.

Місцевим органам влади Закарпатської області необхідно посилатися на Європейські та міжнародні стандарти, досвід зарубіжних країн в питаннях розвитку сфери гостинності в повоєнний період та враховувати регіональні особливості при розробки стратегії розвитку регіону в цілому. Враховувати:

- ✓ сучасні тренди розвитку готельного господарства в світі;
- ✓ необхідність створювати регіональні об'єднання та асоціації, які можуть впливати на ефективність готельного бізнесу;
- ✓ міжнародний досвід в удосконаленні менеджменту готельних підприємств;
- ✓ можливість впровадження та поширення нових компетенцій [50, с.223-225].

Необхідно удосконалювати маркетингову політику регіону в сфері гостинності, яка повинна спиратися на професійний аналіз цільової аудиторії, як в середині країни так і за кордоном. Маркетингові дослідження повинні включати аналіз взаємозв'язків між запропонованими послугами готельних підприємств і групами споживачів, для яких притаманний той чи інший спосіб життя, таким чином можливо визначити розмір різних сегментів ринку, які в свою чергу впливають на спеціалізацію готельного бізнесу. Важливою складовою маркетингової політики також є аналіз конкурентного середовища, який повинен включати наступні параметри:

- цінова політика підприємств готельного господарства;
- зручна локація;
- наявність додаткових послуг;
- рейтинг на популярних он-лайн ресурсах.

Врахування сучасних тенденцій у сфері гостинних технологій надає можливість набуття конкурентних переваг з сусідніми європейськими регіонами. Багато з цих тенденцій базуються на впровадженні інноваційних технологій, наприклад: чат боти, штучний інтелект, віртуальна реальність і т.п.. Чат-боти вже кілька років використовуються в готельному бізнесі, споживачі вимагають швидких відповідей на свої запитання, а також впровадження такої технології зменшує вірогідність виникнення проблемних ситуацій в рази. Голосовий пошук – це сучасна технологія, яка спрощує отримання інформації з пошуку локації засобів розміщення, отримання послуг безпосередньо в готельних підприємствах. Безконтактні платежі все більше і більше входять в повсякденне життя споживачів, прискорюють платежі, підвищують рівень обслуговування, надають доступ до програм лояльності. рівня

задоволеності, безконтактні технології також легко сумісні з програмами лояльності. Впровадження сучасних технологічних рішень в сфері готельного господарства допоможуть зменшити витрати, навантаження на персонал, збільшити прибутки та покращити якість надання послуг. Використання інноваційних технологій оптимізує багато процесів, покращує процеси управління, надає можливість відповідати самим високим очікуванням споживачів. Необхідно постійно оновлювати презентаційні матеріали, поширювати інформацію про туристичний потенціал Закарпатської області завдяки участі у міжнародних туристичних форумах. Створювати нові туристичні продукти, які зможуть поєднати нашу героїчну історію, самобутню культури з відновлення або лікуванням на території регіону. Для актуалізації Програми розвитку туризму і курортів у Закарпатській області розроблені наступні пропозиції:

- ❖ Створення сприятливих умов для переорієнтації готельних підприємств з небезпечних регіонів країни.
- ❖ Переорієнтація частини готельного господарства на реабілітацію, яка користується великим попитом, ревіталізація курортних готелів.
- ❖ Вивчення потенційного попиту на туризм та поширення міжнародної промоції Закарпатської області, як достатньо безпечного регіону України.
- ❖ Адаптація готельних підприємств до реалій воєнного часу та пошук нових форм обслуговування.
- ❖ Формування «відкладеної пропозиції» на ринку готельних послуг регіону.
- ❖ Оснащення готельних підприємств сховищами та автономним енергопостачанням.
- ❖ Розвиток еко-готелів на території регіону.
- ❖ Обґрунтування державних інвестицій для будівництва нових та реконструкції існуючих готельних підприємств.

Таким чином актуалізація Програми розвитку туризму і курортів у Закарпатській області посприє розвитку гостинності в регіоні, а підприємства готельного господарства будуть більш привабливі не лише для українських мешканців, а й гостей з інших країн. Важливим питанням для Закарпаття залишається формування брендингу територій. «Бренд – це унікальний ідентифікатор, символ або імідж, який відокремлює товар, послугу, організацію, регіон або навіть країну від конкурентів. Він виражає певний стиль, цінності та уявлення, а також надійно асоціюється з певними характеристиками або якостями». Наявність сучасних популярних брендів територій Закарпаття може значно збільшити туристичні потоки, посприє розвитку внутрішнього туризму, а з часом і в'їзного, що в свою чергу позитивно вплине на розвиток готельного господарства регіону. Також пропонуємо більше уваги приділяти розробці та популяризації нових туристичних продуктів та маршрутів, які будуть розповсюджуватися за допомогою розроблення привабливих рекламних матеріалів, відеороликів, путівників та іншого контенту, який демонструє різноманітність Закарпаття та переконує туристів вибрати цей регіон для подорожі, відновлювання, лікування тощо. Таким чином, туристична галузь є стратегічним напрямом економічного розвитку Закарпаття, який потребує максимальної консолідації зусиль для використання свого потенціалу. Реалізація затверджених планів є запорукою посилення ролі туризму, підвищення ролі регіону на

внутрішньому та міжнародному ринках, залучення інвестицій для розвитку інфраструктури, формування іміджу території. Без реалізації хоча б частини цих стратегій, які розроблені в регіональних документах Закарпаття, неможливо досягти високого рівня розвитку туризму. Для досягнення цілей недостатньо створити такі документи; необхідно застосувати ідеї на практиці, об'єднавши зусилля державних установ, органів місцевого самоврядування та приватного туристичного сектору.

ВИСНОВКИ

В першому розділі кваліфікаційної роботи визначено значення готельного господарства як складової сфери гостинності країни. Проаналізовано наукові думки провідних фахівців відносно тлумачення таких дефініцій, як «готельне господарство та « готельна послуга». Визначною дефініцією для розуміння готельної діяльності виступає готель. Відповідно до Закону України “Про туризм” «Готель – це підприємство будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що складається з шести і більше номерів та надає готельні послуги з тимчасового проживання з обов’язковим обслуговуванням». Готельне господарство України орієнтовано на надання послуг розміщення та додаткових послуг, що і формує саме комплексний готельний продукт, рівень споживання якого залежить від руху зовнішніх та внутрішніх туристичних потоків, ділової активності та безпеки в країні. Міжнародним досвідом доведено, що єдиної класифікації готельних підприємств не існує, в зв’язку з національними особливостями окремих регіонів та країн, такими, як: національні традиції, культурно-історична спадщина, відмінності у критеріях зірковості та ін..Також досліджено наукові підходи визначення соціально-економічних чинників розвитку підприємств готельного господарства. Для визначення соціально-економічних чинників розвитку підприємств готельного господарства розкрито основні тенденції розвитку готельного бізнесу в світі. Спираючись на думку вище наведених науковців та беручи за основу теорію менеджменту, можливо стверджувати, що будь яке підприємство діє та розвивається під впливом зовнішніх чинників (макроекономічних та мікроекономічних). Доведено, що готельне господарство певного регіону має свою специфіку і відповідно складається та розвивається спираючись на чинники притаманні саме цьому регіону і їх не можливо не враховувати, в тому числі й геополітичні. Розвиток сучасного готельного господарства обумовлено багатьма чинниками, які мають як внутрішній характер, завдяки особливостям галузі, так і зовнішній, який продиктовано змінами у функціонуванні національної і світової економіки. Саме тому для розвитку сучасного готельного господарства необхідно формування інноваційних процесів і поява тенденцій, які спираються як на глобалізацію ринку готельних послуг так і на врахування національних та регіональних особливостей розвитку локальних готельних підприємств.

У другому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано передумови розвитку готельного господарства в Закарпатській області. Закарпатська область є дуже перспективною з точки зору туристично-рекреаційної індустрії, умови для розвитку сфери гостинності були і залишаються одними з найкращих в Україні, а також вигідне географічне положення, існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері гостинності роблять цей регіон доволі успішним. Закарпатська область

характеризується всіма ознаками для розвитку туризму, готельно-ресторанного бізнесу, санаторно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку, орієнтованих як на внутрішнього так і на іноземного споживача. Разом з тим, в Закарпатській області, як і в інших регіонах України, не дивлячись на величезний потенціал існує доволі багато проблем та не вирішених питань в сфері гостинності. Досліджено функціонування готельного господарства в Закарпатській області. Статистичні данні довоєнного періоду свідчать про те, що кількість спеціалізованих закладів розміщення поступово зменшувалась і це обумовлено моральним старінням та закриттям нерентабельних засобів розміщення, але спостерігалась тенденція відкриття малих та середніх засобів розміщення, наприклад невеликих готелів, хостелів, приватних садиб і т.п. Проводячи паралелі між дослідженням туристичних потоків та завантаженістю закладів розміщення, спираючись на загальнообласні статистичні показники можливо констатувати, що найбільша кількість відвідувачів відзначалась у 2019 році. Отже 2020–2021 роки стали абсолютно провальними для туризму та сфери гостинності, пандемія COVID-19 вплинула майже на всі сфери людської діяльності, але саме сфера гостинності зазнала майже найбільших збитків, відсутність можливості пересуватися регіонами та країнами паралізувала сферу гостинності як в Україні так і у всьому світі. Починаючи з 2021 року ситуація в готельному господарстві поступово починає відновлюватися, підприємці будують плани на майбутні періоди, звертаються за допомогою до місцевої влади, активно починається процес брендування регіону, продовжується будівництво доріг. Повномасштабна війна на початку 2022 року ставить галузь практично на стоп, майже всі програми розвитку було призупинено, в перші місяці війни підприємства готельного господарства Закарпатської області або зачиняються або приймають тимчасово переміщених осіб. У перші сто днів від початку війни заповнення готелів та садиб сягало 100 відсотків, але це були вимушені переселенці. З початку літа більша частина переселенців починає роз'їжджатися та звільняти готелі. З осені 2022 року 40% готельних підприємств та підприємств рекреаційної галузі відновлюють свою діяльність, але в зв'язку з повною відсутністю зовнішніх туристичних потоків казати, про показники завантаженості закладів дуже складно.

Діагностика впливу соціально-економічних чинників на розвиток підприємств готельного господарства Закарпатської області наочно доводить, що чинники зовнішнього середовища не тільки впливають на прийняття рішень відносно розширення та збільшення кількості готельних підприємств регіону, але і визначають їх необхідність та обґрунтованість в тому чи іншому місці в середині області, надають можливість інвесторам приймати правильні рішення, збільшувати рівень зайнятості населення і як результат поліпшувати рівень доходів населення області в цілому. До внутрішніх чинників розвитку підприємств готельного господарства відносять в першу чергу споживачів відповідних послуг. Основними споживачами послуг сфери гостинності в Закарпатті є внутрішні та зовнішні туристи, що відвідують регіон з різними цілями. Враховуючи комплексний характер та взаємопов'язаність зазначених проблем зроблено аналіз чинників розвитку сфери гостинності Закарпатської області за допомогою SWOT-аналізу, який допомагає проаналізувати сильні і слабкі сторони, можливості і загрози та дозволяє визначити програмно-цільові шляхи їх вирішення. Такими проблемами виявилися: недостатньо розвинена інфраструктура та

комунікації, невідповідність діяльності туристично-інфраструктурних центрів та центрів просування туристичних послуг вимогам державних стандартів; недостатня інформованість туристів про наявні екскурсійні, анімаційні та інші туристичні послуги та продукти; недостатній рівень якості обслуговування, обмеженість додаткових послуг, слабка маркетингова політика. Споживачі послуг сфери гостинності не мають достатньої інформації про всі туристичні можливості регіону.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи визначено тенденції розвитку готельного господарства Закарпатської області в сучасних умовах. Для реалізації плану розвитку сфери гостинності в регіоні необхідно впроваджувати проекти з суміжними галузями, вчасно вирішувати комунальні проблеми, такі як: безперебійна робота електромереж, водопостачання, зв'язку та проблеми пов'язані з безпекою населення та туристів. У зв'язку з тим, що Закарпатська область має великий потенціал з розвитку лікувально-оздоровчої діяльності, яка приваблює значну кількість туристів потрібно поширювати інформацію про ці перспективні напрямки туристичної та рекреаційної сфери в регіоні, що в свою чергу не можливо без сучасних закладів розміщення. При розробці пріоритетних напрямів розвитку готельного господарства Закарпатської області необхідно спиратися на особливості розробки готельного продукту, які притаманні саме цьому регіону і особливо, наявності природно-рекреаційних ресурсів, які і визначають спеціалізацію готельних підприємств. Для актуалізації Програми розвитку туризму і курортів у Закарпатській області розроблені наступні пропозиції:

- ❖ Створення сприятливих умов для переорієнтації готельних підприємств з небезпечних регіонів країни.
- ❖ Переорієнтація частини готельного господарства на реабілітацію, яка користується великим попитом, ревіталізація курортних готелів.
- ❖ Вивчення потенційного попиту на туризм та поширення міжнародної промоції Закарпатської області, як достатньо безпечного регіону України.
- ❖ Адаптація готельних підприємств до реалій воєнного часу та пошук нових форм обслуговування.
- ❖ Формування «відкладеної пропозиції» на ринку готельних послуг регіону.
- ❖ Оснащення готельних підприємств сховищами та автономним енергопостачанням.
- ❖ Розвиток еко-готелів на території регіону.
- ❖ Обґрунтування державних інвестицій для будівництва нових та реконструкції існуючих готельних підприємств.

В межах актуалізації Програми розвитку туризму і курортів Закарпатської області також важливим напрямом є продовження та розширення участі Закарпаття в державній програмі «Мандруй Україною».

Важливим питанням для Закарпаття залишається формування брендингу територій. «Бренд – це унікальний ідентифікатор, символ або імідж, який відокремлює товар, послугу, організацію, регіон або навіть країну від конкурентів. Він виражає певний стиль, цінності та уявлення, а також надійно асоціюється з певними характеристиками або якостями». Також пропонуємо більше уваги приділяти розробці та популяризації нових туристичних продуктів та маршрутів, які будуть розповсюджуватися за допомогою розроблення привабливих рекламних матеріалів,

відеороликів, путівників та іншого контенту, який демонструє різноманітність Закарпаття та переконує туристів вибрати цей регіон для подорожі, відновлювання, лікування тощо. Наведені пропозиції щодо розвитку туризму в Закарпатській області, які були розроблені в ході дослідження, є доповненням до формування стратегічних векторів розвитку регіону. Вони включають такі рішення, як: посилення співпраці між суб'єктами туристичної галузі та державними службовцями; розширення асортименту туристичних послуг та підвищення їх якості, створення спільних маркетингових організацій для популяризації туристичних об'єктів регіону, підвищення загальної якості життя населення Закарпаття.

АНОТАЦІЯ

Довбиш Д.А. «Соціально-економічні чинники розвитку підприємств готельного господарства в регіоні (на прикладі Закарпатської області)»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності

241 «Готельно-ресторанна справа»

за освітньою програмою

«Економіка та організація готельно-ресторанної справи»

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024 рік

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Об'єктом дослідження є соціально-економічні чинники розвитку підприємств готельного господарства регіону. Предметом дослідження є діагностика соціально-економічних чинників розвитку підприємств готельного господарства в Закарпатській області.

В першому розділі кваліфікаційної роботи визначено значення готельного господарства як складової сфери гостинності країни. Проаналізовано наукові думки провідних фахівців відносно тлумачення таких дефініцій, як «готельне господарство та « готельна послуга». У другому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано передумови розвитку готельного господарства в Закарпатській області. Досліджено функціонування готельного господарства в Закарпатській області. В третьому розділі кваліфікаційної роботи визначено тенденції розвитку готельного господарства Закарпатської області в сучасних умовах. При розробці пріоритетних напрямів розвитку готельного господарства Закарпатської області необхідно спиратися на особливості розробки готельного продукту, які притаманні саме цьому регіону і особливо, наявності природно-рекреаційних ресурсів, які і визначають спеціалізацію готельних підприємств.

Ключові слова: соціально-економічні чинники, готельне господарство, готельна послуга, регіон, природно-рекреаційні ресурси.

ANNOTATION

Dovbysh D.A. «Socio-economic factors of development of hotel industry enterprises in the region (on the example of Transcarpathian region)»

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty

241 «Hotel and restaurant business»

Odessa National Economic University. - Odesa, 2024

The qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references and appendices.

The object of research is the socio-economic factors of development of hotel industry enterprises in the region. The subject of the study is the diagnostics of socio-economic factors of development of hotel industry enterprises in the Transcarpathian region.

The first chapter of the qualification work defines the importance of the hotel industry as a component of the country's hospitality sector. The scientific opinions of leading experts on the interpretation of such definitions as “hotel industry” and “hotel service” are analyzed. The second chapter of the qualification work analyzes the prerequisites for the development of the hotel industry in the Transcarpathian region. The functioning of the hotel industry in the Transcarpathian region is investigated. The third section of the qualification work identifies trends in the development of the hotel industry in the Transcarpathian region in modern conditions. When developing priority areas for the development of the hotel industry in the Transcarpathian region, it is necessary to rely on the features of the development of the hotel product, which are inherent in this region and especially the availability of natural and recreational resources, which determine the specialization of hotel enterprises.

Key words: socio-economic factors, hotel industry, hotel service, region, natural and recreational resources.